

Józef Krzywda

PRAWO WIERNYCH DO SZYBKO I SPRAWNIE DZIAŁAJĄCYCH TRYBUNAŁÓW KOŚCIELNYCH¹

Uwagi wstępne

Jednym z istotnych i podstawowych uprawnień przysługujących wiernym w Kościele jest prawo *do legalnego dochodzenia i obrony przed trybunałami kościelnymi* (por. kan. 221 § 1). Ustawodawca odwołuje się tu do generalnej zasady legalności w Kościele, gwarantującej obiektywny wymiar sprawiedliwości, w myśl której, władza kościelna sądownicza zobowiązana jest przede wszystkim do ścisłego stosowania ustaw kościelnych². Aby jednak sędzia mógł wypełnić w sposób należyty i właściwy swoje zadanie, zobowiązany jest także do respektowania istotnych kryteriów swego urzędu: po pierwsze, winien działać zgodnie z przepisanymi regułami proceduralnymi; po drugie, winien stosować odpowiednie do rodzaju ustawy reguły interpretacyjne; wreszcie: w prowadzonym procesie ma mieć na uwadze zasadę słuszności kanonicznej *aequitas canonica*. Innymi słowy: sędzia zobowiązany jest do zachowania norm materialnego i formalnego prawa, respektując jego ducha – ducha prawa³.

Uwzględniając powyższe wymogi i kryteria, wierny Kościoła ma prawo spodziewać się; owszem może mieć uzasadnioną pewność moralną, iż jego sprawa zostanie przez sędziego podjęta i przeprowadzona w duchu prawa kościelnego, której końcowym wynikiem będzie dla niego słuszny i sprawiedliwy wyrok.

¹ Obserwacje do Przemówienia Benedykta XVI do członków Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, wygłoszonego w dniu 4 lutego 2011 r., „L'Osservatore Romano” (wydanie polskie) 3 (331) 2011, s. 28-30 (dalej skrót: OsRomPol).

² Por. J. Krukowski, *Obowiązki i uprawnienia wszystkich wiernych chrześcijan*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego. Księga II. Lud Boży. Część I. Wierni chrześcijanie. Część II. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, Poznań 2005, s. 38.

³ Tamże, s. 39.

1. Prawo wiernych do legalnego dochodzenia i obrony przysługujących im praw

Mając na uwadze wspomniane wyżej zasady, wierny Kościoła musi pamiętać, że zasada legalności stosowana jest z pewnymi ograniczeniami, wynikającymi z racji teologicznych i pastoralnych⁴. Wyraźnie określa je norma kan. 223⁵, której naczelnym motywem dla takiego stanowiska prawodawcy jest dobro wspólne, które nie naruszając zasadniczych praw poszczególnych osób, słusznie i zasadnie domaga się od wiernych szacunku i respektu dla misji Kościoła.

W komentarzu, do złożonych w swej wymowie dyspozycji tej normy, Ks. Józef Krukowski wyjaśnia: „Na mocy zasady poszanowania swoich kompetencji, jak również wymogów porządku publicznego, w pierwszej kolejności do organów władzy publicznej w Kościele należy troska o ochronę społeczności przed nadużyciami, jakie mogą zdarzyć się pod pretekstem wykonywania przez wiernych swoich praw”⁶. Istotnie, troska kompetentnej władzy kościelnej o ochronę społeczności przed nadużyciami, jakie mogą powstać także z niewłaściwego rozumienia samego prawa, a w konsekwencji wynikających stąd różnych zachowań członków danej społeczności, do priorytetowych zadań kompetentnej władzy należy mitygowanie zbyt wygórowanych roszczeń jednych osób względem drugich. W opinii Autora: w wykonywaniu zadań wynikających z funkcji moderatorskiej hierarchia kościelna powinna zważać także na granice swojej kompetencji⁷.

⁴ Tamże.

⁵ KPK 83, kan. 223 §1: „W wykonywaniu swoich praw – czy to indywidualnie, czy to zrzeszeni w stowarzyszeniach – wierni powinni mieć na uwadze dobro wspólne Kościoła, uprawnienia innych oraz własne obowiązki wobec drugich”; §2: „Ze względu na dobro wspólne, przysługuje władzy kościelnej prawo domagania się, by wierni korzystali z umiarem z przysługujących im praw”.

⁶ Por. Krukowski, *Obowiązki i uprawnienia wszystkich wiernych...*, dz. c., s. 42.

⁷ Tamże.

2. Obowiązek szybkiego i sprawnego działania trybunałów kościelnych

Obowiązek *szybkiego i sprawnego* wykonywania swych zadań przez trybunały kościelne wynika z prawa wiernych do szybko i sprawnie działających trybunałów kościelnych⁸.

W *Nocie* redakcyjnej, poprzedzającej Przemówienie Benedykta XVI do członków Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, znajduje się ogólne, niemniej jednak konkretne wyjaśnienie do tak sformułowanego uprawnienia: „Benedykt XVI przypomniał o duszpasterskim charakterze trybunałów kościelnych oraz konieczności zapewnienia ich poprawnej i szybkiej działalności, do której mają prawo wierni”⁹.

Na bezpośrednią przyczynę tak ujętego uprawnienia wydaje się wskazywać, wprawdzie *implicite*, lecz nie mniej wyraźnie, czytelna aluzja papieża do zbyt przewlekłe prowadzonych procesów przez niektóre trybunały diecezjalne i międzydiecezjalne. Chociaż chodzi tu, jak podkreślił papież: „(...) o skoordynowaną i cierpliwą działalność” trybunałów kościelnych, co zakłada rzetelne zachowanie norm prawnych, to celem ich działalności jest: „(...) przede wszystkim zapewnienie wiernym prawidłowego, szybkiego i skutecznego wymierzania sprawiedliwości”¹⁰.

Przemawiając w roku 2006 do pracowników Trybunału Roty Rzymskiej z okazji inauguracji roku sądowniczego (28 stycznia 2006), Benedykt XVI przypominał: „(...) poważnym obowiązkiem jest staranie się o to, aby działania instytucyjne Kościoła w trybunałach stawały się bardziej bliższe wiernym”¹¹. Dla realizacji tak wyrażonego uprawnienia wiernych, o którym pisał papież także w adhortacji *Sacrame-*

⁸ Tego rodzaju wnioski nasuwa się z nowo sformułowanego przez Benedykta XVI uprawnienia wiernych, które nie zostało jeszcze w takiej postaci sformułowane w katalogu obowiązków i praw wiernych w Kodeksie z 1983 r.: zob. kann. 208-223.

⁹ OsRomPol 3 (331) 2011, s. 28.

¹⁰ Tamże, s. 29. Nie podlega kwestii fakt, iż bezpośrednim źródłem inspiracji papieskiej decyzji były doroczne sprawozdania trybunałów lokalnych o stanie i działalności, jakie każdy trybunał jest zobowiązany przysyłać do Sygnatury Apostolskiej (tamże, s. 28 - 29).

¹¹ Benedictus PP. XVI, *Allocutio ad Tribunal Rota Romanaem* 28 I 2006, AAS 98 (2006), p. 135-138; tekst polski: OsRomPol 4 (282) 2006, s. 30.

tum *Caritatis*, należy szczególny nacisk położyć na odpowiednie przygotowanie kadry osób, które miałyby tworzyć trybunał kościelny¹².

Kierując słowa uznania dla działalności Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej, w zakresie nadzoru i troski nad działalnością trybunałów kościelnych na danym terytorium¹³, Ojciec Święty sformułował tym razem w sposób wyraźny *nowe prawo wiernych do szybko i sprawnie działających trybunałów kościelnych*.

W ramach poczynionych wyżej uwag i ustaleń, określając *nowe prawo*, Benedykt XVI zachęcał również, w perspektywie słusznego oczekiwania na realizację nowego uprawnienia wiernych, do pogłębionej współpracy Trybunału Sygnatury Apostolskiej z Trybunałem Roty Rzymskiej. Należy zauważyć, że w kontekście wygłaszanych słów nie brak wyraźnej aluzji do innych papieskich przemówień, wygłoszanych do Trybunałów Stolicy Apostolskiej¹⁴.

3. Jurysprudencja w służbie umocnienia komunii kościelnej

W sensie teologicznym *jedność* w Kościele: jedność władzy; jedność między władzą kościelną a wiernymi – ludem Bożym, stanowiła zawsze jej zasadniczy wymiar – istotną treść duchową, a swoje źródło i siłę żywotną czerpała i czerpie w osobie Pana (J 15, 1-11); zaś jej siła i jakość wzrasta w miarę wierności najwyższemu prawu miłości (J 17, 20-26).

Dokumenty Benedykta XVI, jeśli nie wprost, to w znacznym stopniu dotyczą fundamentalnego prawa miłości¹⁵. Ich teksty, niemal

¹² Benedictus PP. XVI, Adhortatio Apostolica Postsynodalis de Eucharistia vitae missionisque Ecclesiae fonte et culmine *Sacramentum Caritatis*, 22 II 2007, AAS 99 (2007), p. 105-180; tekst polski: OsRomPol 4 (292) 2007, s. 4-42, nr 29.

¹³ Ioannes Paulus PP. II, Constitutio apostolica *Pastor Bonus*, 28 VI 1988, AAS 80 (1988), p. 841-912; tekst polski w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006, s. 217-257, art. 121.

¹⁴ OsRomPol 3 (331) 2011, s. 30; O. F. Carulli, *Le allocuzioni di Benedetto XVI alla Rota Romana*, w: *«Iustitia et iudicium» Studi di diritto matrimoniale e processuale canonico in onore di Antoni Stankiewicz*, a cura di J. Kowal e J. Llobell, vol III, Città del Vaticano 2010, s. 1361-1385.

¹⁵ Benedictus PP. XVI, Litterae encyclicae de christiano amore *Deus caritas est*, 25 XII 2005, AAS 97 (2006), p. 217-252; tekst polski: OsRomPol 3 (281) 2006, s. 4-21;

przy każdej okazji, pełne są aluzji do tej zasady. Nie brak ich także w przemówieniach do członków dykasterii Kurii Rzymskiej.

W *Nocie* wprowadzającej do papieskiego przemówienia z 2011 r., zawarta jest ważna uwaga: „Działalność Najwyższego Trybunału ma niejednokrotnie na celu przywracanie kościelnej komunii”¹⁶. Papież wyraził to w swoim przemówieniu w następującym zdaniu: „Chociaż jest prawdą, że niesprawiedliwość trzeba zwalczać przede wszystkim duchowym orężem, modlitwy, miłości, przebaczenia i pokuty, jednak w niektórych przypadkach nie można wykluczyć stosowności lub konieczności stawienia jej czoła przy zastosowaniu narzędzi procesowych”¹⁷. Ten oryginalny wątek refleksji, Benedykt XVI zakończył słowami: „Tylko tak przywrócona i uzasadniona dzięki umotywowaniu decyzji sądowej komunია może prowadzić w organizmie Kościoła do autentycznego pokoju i zgody. To wyraża – podkreślił – znana zasada: *Opus iustitiae pax*”¹⁸. Trudno nie przywołać w tym kontekście innego tekstu w cytowanej wyżej adhortacji *Sacramentum Caritatis*: „Należy nade wszystko wychodzić z założenia, iż fundamentalnym punktem spotkania prawa i duszpasterstwa jest *miłość prawdy*: ta zaś nigdy nie jest abstrakcyjna, ale «konkretyzuje się w ludzkiej i chrześcijańskiej drodze każdego wiernego»”¹⁹.

Uwagi końcowe

W zakończeniu przemówienia do członków Trybunału Sygnatury Apostolskiej, Benedykt XVI, nawiązując kolejny raz do aktualnego stanu wymiaru sprawiedliwości, kierował tym razem gorący apel o konieczność pogłębienia poczucia świadomości doniosłości zadań

tenże: Adhortatio Apostolica Postsynodalis de Verbo Dei in vita et in missione Ecclesiae *Verbum Domini*, 30 IX 2010, Libreria Editrice Vaticana 2010; tenże: Litterae encyclicae de humana integra progressionem in caritate veritateque *Caritatis in veritate*, 29 VI 2009, AAS 101 (2009), p. 641-709; tekst polski: 9 (316) 2009, s. 4-35: Wystarczy, by odczytać ducha papieskich intuicji, przytoczyć charakterystyczne w tym względzie zdanie: „L'amore - «caritas» - è una forza straordinaria, che spinge le persone a impegnarsi con coraggio e generosità nel campo delle giustizia e della pace”, nr 1.

¹⁶ OsRomPol 3 (331) 2011, s. 28.

¹⁷ Tamże, s. 30.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ *Sacramentum Caritatis* 29.

w trybunałach, które również należy uważać za istotne narzędzia w procesie odnowy wspólnoty kościelnej. Ojciec Święty zauważył, że „stanowią one przede wszystkim miejsca dialogu, prowadzącego niekiedy do zgody i pojednania”, a także to forum, na którym dokonuje się „mozolne przywracanie sprawiedliwości, odbudowanie właściwych i uporządkowanych relacji między wiernymi oraz między nimi i władzą Kościelną (...) Sprawiedliwość, do jakiej Kościół dąży przez administracyjny proces sporny, może być uważany za początek, minimalny wymóg i jednocześnie oczekiwanie miłości, nieodzowne i zarazem niewystarczające w porównaniu z miłością, którą żyje Kościół”²⁰. Podkreślił również, że: „Lud Boży, pielgrzymujący na ziemi, nie będzie bowiem mógł urzeczywistnić swojej tożsamości jako wspólnota miłości, jeśli nie będą w nim respektowane wymogi sprawiedliwości”²¹.

Prawo wiernych do *szybko i sprawnie działających trybunałów* nie zostało formalnie włączone do katalogu obowiązków i praw wszystkich wiernych (KPK, kan. 208-223). Zostało ono proklamowane jednak przez samego Biskupa Rzymu na zebraniu plenarnym Najwyższego Trybunału Sygnatury Apostolskiej. Stąd też wynika, że stało się ono prawnie wiążące.

RIGHT OF THE FAITHFUL TO FAST AND EFFICIENT ECCLESIASTICAL TRIBUNALS

S U M M A R Y

In the Code of Canon Law of 1983, the right of the faithful to fast and efficient ecclesiastical tribunals was not guaranteed. The Pope Benedict XVI pointed out such an authorization in his allocution to the members of the Supreme Tribunal of the Apostolic Signatura, on the 4th February 2011. The direct reason for making this law by the Roman Pontiff were constant cases tried by some ecclesiastical tribunals. This situation is against with the principle of legality and justice, which applies in the Church. Therefore, in the Church, there are: 1) the right of the faithful to the legal investigation and protection of their

²⁰ OsRomPol 3 (331) 2011, s. 30.

²¹ Tamże.

rights, 2) the obligation on fast and efficient operation of tribunals and 3) the obligations of jurisprudence for the strengthening of ecclesiastical *communio*.

Translated by Agata Słowikowska

Słowa kluczowe: Najwyższy Trybunał Sygnatury Apostolskiej, trybunał kościelny, obowiązki i prawa, wierni chrześcijanie

Key words: Supreme Tribunal of the Apostolic Signatura, ecclesiastical tribunal, obligations and rights, christian faithfuls